

УДК 159.923:[331.522:316.61]

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-4142-4152](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-4142-4152)

Рудюк Олег Володимирович кандидат психологічних наук із соціальної психології, психології соціальної роботи, доцент кафедри загальної психології, психодіагностики та психотерапії, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, <https://orcid.org/0000-0003-0200-1982>.

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ЗАТРЕБУВАНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КРИЗИ ЗАЙНЯТОСТІ У БЕЗРОБІТНИХ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз феномену соціально-професійної затребуваності особистості як психологічного ресурсу подолання кризи зайнятості у безробітних в сучасних соціально-економічних умовах України. Розкрито сутність поняття соціально-професійної затребуваності, визначено її структурні компоненти – мотиваційні, соціальні, адаптивні і компетентнісні. Обґрунтовано, що розвиток означеного феномену сприяє підвищенню рівня психологічної стійкості або резильєнтності безробітних, формуванню позитивного професійного «Я-образу» та активній інтеграції у сферу трудової зайнятості (ринок праці).

Показано, що затребуваність виступає інтегральною характеристикою особистості, що визначає її готовність до ефективної самореалізації у сфері трудової зайнятості (праці) та соціумі і поєднує три рівні – особистісний, соціальний, професійний. У своїй сукупності означені рівні відображають цілісність психологічного потенціалу особистості в контексті ринку трудової зайнятості (праці). Особистісний рівень визначає внутрішню мотивацію, ціннісні орієнтації та прагнення до самореалізації; соціальний – забезпечує інтеграцію у професійні спільноти, розвиток соціального капіталу та комунікативних навичок; професійний – відображає компетентність, гнучкість і здатність адаптуватися до нових умов трудової зайнятості (праці). Відмічено, що взаємодія цих рівнів формує готовність особистості до активної професійної діяльності, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності та психологічній стійкості в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Особливу увагу приділено аналізу українських реалій – впливу війни, внутрішньої міграції, релокації підприємств, зміни форм зайнятості та необхідності перекваліфікації населення. Подано узагальнені таблиці, що відображають фактори соціально-професійної затребуваності безробітних та психологічні механізми подолання кризи зайнятості.

Наголошено на необхідності комплексної психологічної підтримки безробітних та розроблення державних і освітніх програм, спрямованих на формування внутрішньої готовності особистості до професійної мобільності,

самореалізації та соціальної адаптації. Результати дослідження мають теоретичне і практичне значення для психологів, соціальних працівників та фахівців з управління людськими ресурсами, які працюють у сфері професійної реінтеграції населення.

Ключові слова: соціально-професійна затребуваність, безробіття, криза зайнятості, професійна адаптація, психологічна стійкість, самореалізація, соціальна інтеграція.

Rudiuk Oleh Volodymyrovych Candidate of Psychological Sciences in Social Psychology, Psychology of Social Work, Associate Professor of the Department of General Psychology, Psychodiagnostics and Psychotherapy, Rivne State Humanitarian University, Rivne, <https://orcid.org/0000-0003-0200-1982>.

SOCIO-PROFESSIONAL DEMAND AS A FACTOR IN OVERCOMING THE PERSONAL EMPLOYMENT CRISIS IN THE UNEMPLOYED

Abstract. The article presents a theoretical analysis of the phenomenon of socio-professional demand of an individual as a psychological resource for overcoming the employment crisis among the unemployed in the modern socio-economic conditions of Ukraine. The essence of socio-professional demand is revealed, and its structural components – motivational, social, adaptive, and competence-based – are defined. It is substantiated that the development of this phenomenon contributes to an increase in the level of psychological stability or resilience of the unemployed, the formation of a positive professional «Self-image» and active integration into the sphere of employment (labor market).

It is shown that demand is an integral characteristic of a person, which determines his readiness for effective self-realization in the sphere of employment (work) and society and combines three levels – personal, social, professional. Taken together, the above levels reflect the integrity of the psychological potential of an individual in the context of the employment (labor) market. The personal level determines internal motivation, value orientations and the desire for self-realization; the social level ensures integration into professional communities, the development of social capital and communication skills; the professional level reflects competence, flexibility and the ability to adapt to new conditions of employment (work). It is noted that the interaction of these levels forms the individual's readiness for active professional activity, contributes to increasing his competitiveness and psychological stability in the face of modern socio-economic challenges.

Particular attention is paid to the Ukrainian context – the impact of war, internal migration, enterprise relocation, changes in employment forms, and the need for population retraining. The article presents generalized tables illustrating the factors of socio-professional demand among the unemployed and the psychological mechanisms of overcoming the employment crisis.

The necessity of comprehensive psychological support for the unemployed and the development of state and educational programs aimed at fostering inner readiness for professional mobility, self-realization, and social adaptation is emphasized. The results of the study have both theoretical and practical significance for psychologists, social workers, and human resource specialists working in the field of professional reintegration of the population.

Keywords: socio-professional demand, unemployment, employment crisis, professional adaptation, psychological resilience, self-realization, social integration.

Постановка проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах України проблема зайнятості населення набула критичного значення, перетворившись на один із ключових викликів державної соціальної політики. Повномасштабна війна, релокація підприємств, зруйнована інфраструктура, вимушене переселення мільйонів громадян, скорочення виробничих потужностей і зміна структури ринку трудової зайнятості (праці) призвели до суттєвого зростання рівня безробіття. У таких обставинах знижується не лише економічна активність, а й психологічна готовність людей до професійного відновлення. Безробіття стає не лише соціально-економічною, а й глибоко психологічною проблемою, оскільки зачіпає базові потреби особистості – у самореалізації, стабільності, визнанні та соціальній корисності. Втрата роботи або неможливість її знайти часто призводить до зниження самооцінки, почуття непотрібності, апатії, що унеможливорює активний пошук нових форм зайнятості. Саме тому виникає потреба у переосмисленні внутрішніх психологічних ресурсів особистості, здатних стати основою для її професійного відродження.

Одним із таких психологічних ресурсів виступає соціально-професійна затребуваність особистості – інтегральна особистісна характеристика, що поєднує готовність до адаптації, самореалізації, професійної мобільності та соціальної активності. У сучасному українському контексті, коли сфера трудової зайнятості (ринок праці) зазнає трансформацій, затребуваність стає фактором, який дозволяє особистості подолати кризу зайнятості, знайти нові можливості для професійного розвитку, перекваліфікації (професійної перепідготовки, навчання за новою професією) або самозайнятості. Вона сприяє формуванню активної життєвої позиції, відновленню впевненості у власних силах, зменшенню рівня соціальної дезадаптації безробітних.

Проблема відновлення зайнятості безпосередньо пов'язана з питанням розвитку соціально-професійної затребуваності, адже саме вона формує у безробітного відчуття власної спроможності, віри у корисність і затребуваність своїх навичок суспільством. Це дозволяє не лише зменшити психологічні наслідки безробіття (втрату самооцінки, дезадаптацію, апатію), а й підвищити рівень активності на ринку праці, стимулювати процес перекваліфікації, участі у програмах професійного розвитку та самозайнятості.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що соціально-професійна затребуваність виступає не лише результатом соціальної підтримки, а й ключовим чинником її ефективності, адже саме внутрішня психологічна готовність особистості визначає успішність інтеграції у нові соціально-економічні реалії. Таким чином, теоретичне осмислення означеного феномену набуває стратегічного значення для відновлення трудового потенціалу країни в нових соціально-економічних умовах та подолання наслідків переживання особистісної кризи зайнятості у безробітних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-професійної затребуваності активно розробляються у працях українських психологів і соціологів – О. Бондарчук [7], Л. Карамушки [1], Т. Титаренко [3], Н. Чепелевої [4; 5], які підкреслюють, що затребуваність відображає ступінь включеності особистості у соціально-професійну систему, її здатність реалізовувати цінності через працю. У роботах сучасних науковців Н. Лісової [2], І. Анісімової [6], К. Редько [8] висвітлюється проблема зміни парадигми професійного розвитку в умовах цифровізації, воєнної економіки та соціальних викликів.

Зарубіжні дослідники розглядають поняття *employability* – професійної придатності та здатності бути конкурентоспроможним у постіндустріальному суспільстві [5; 6]. Сучасна психологічна думка дедалі більше акцентує на тому, що затребуваність є не лише характеристикою зовнішнього середовища, а й внутрішнім ресурсом особистості, що визначає її життєву енергію, самоповагу й мотивацію до діяльності.

У контексті українських реалій після 2022 року поняття соціально-професійної затребуваності набуває нового значення. Воно охоплює не лише можливість знайти роботу, але й здатність інтегруватися у нові соціально-економічні умови: для безробітних, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, молоді, яка втратила стабільність і визначеність на ринку праці (у сфері трудової зайнятості), або спеціалістів, змушених змінити професійну сферу або траєкторію професійного розвитку.

Мета статті – теоретичний аналіз феномену соціально-професійної затребуваності як психологічного ресурсу подолання особистісної кризи зайнятості у безробітних.

Виклад основного матеріалу. Соціально-професійна затребуваність – це інтегральна характеристика особистості, що визначає її готовність і здатність до ефективної самореалізації у сфері трудової зайнятості (праці) та соціумі. Вона поєднує три рівні, представлені у таблиці 1 (сформовано автором за [6]).

Таблиця 1

Рівні соціально-професійної затребуваності (СПЗ) особистості

Рівень СПЗ	Зміст рівня СПЗ
Особистісний	мотиваційна сфера, потреба в самореалізації, самооцінка, цінності
Соціальний	активність у професійних спільнотах, комунікабельність, соціальний капітал
Професійний	компетентності, гнучкість, адаптивність до нових вимог ринку трудової зайнятості (праці)

У своїй сукупності вищевказані рівні відображають цілісність психологічного потенціалу особистості в контексті ринку праці. Особистісний рівень визначає внутрішню мотивацію, ціннісні орієнтації та прагнення до самореалізації; соціальний – забезпечує інтеграцію у професійні спільноти, розвиток соціального капіталу та комунікативних навичок; професійний – відображає компетентність, гнучкість і здатність адаптуватися до нових умов праці. Взаємодія цих рівнів формує готовність особистості до активної професійної діяльності, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності та психологічній стійкості в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Для безробітних осіб розвиток соціально-професійної затребуваності є шляхом виходу зі стану кризи, що проявляється в утраті статусу, соціальної ролі, економічної стабільності. Вона стимулює пошук нових можливостей, сприяє перекваліфікації, формує установку на активність і психологічну готовність до змін.

Фактори соціально-професійної затребуваності безробітних відображають багатовимірний характер цього феномену, який поєднує як особистісно-мотиваційні, так і соціально-економічні аспекти адаптації до нових умов ринку зайнятості. Вони визначають ступінь готовності безробітних до професійної активності, впливають на її емоційну стійкість, соціальну інтегрованість і здатність ефективно реагувати на виклики безробіття.

У таблиці 2 (сформовано автором за [6]) представлено основні групи факторів, що формують соціально-професійну затребуваність безробітних в сучасній Україні, із зазначенням їхніх характеристик та типових проявів у реальних соціально-економічних умовах.

Таблиця 2

Фактори соціально-професійної затребуваності безробітних

Фактори	Характеристика впливу	Типові приклади проявів
Особистісно-мотиваційні	Забезпечують внутрішню готовність до професійної активності, самореалізації	Прагнення перекваліфікуватися, мотивація до самозайнятості, усвідомлення власної корисності

Фактори	Характеристика впливу	Типові приклади проявів
Соціальні	Формують соціальну підтримку, мережеві зв'язки, довіру	Підтримка від служб зайнятості, волонтерських та ветеранських спільнот, нетворкінг
Професійно-компетентнісні	Визначають здатність до праці в нових умовах	Участь у програмах цифрової освіти, отримання нових сертифікатів, дистанційне навчання
Психологічно-адаптивні	Забезпечують емоційну стійкість, віру у власні сили, позитивне мислення	Участь у психологічних тренінгах, консультування при центрах зайнятості
Економічні	Мотивують до пошуку стабільності, розвитку підприємницьких ініціатив	Створення мікробізнесу, участь у грантових програмах підтримки ветеранів і ВПО

Наведена таблиця узагальнює ключові фактори, які визначають рівень соціально-професійної затребуваності безробітних у сучасних умовах України. Вона демонструє, що успішне подолання кризи зайнятості залежить не лише від економічних можливостей ринку праці, а насамперед від внутрішніх і соціально-психологічних ресурсів особистості.

Особистісно-мотиваційні чинники забезпечують активну позицію людини, сприяють усвідомленню власної корисності та прагненню до самореалізації. Соціальні фактори підсилюють адаптивність через взаємопідтримку та мережеві зв'язки, тоді як професійно-компетентнісні визначають здатність діяти ефективно в нових форматах праці. Психологічно-адаптивні фактори формують емоційну стійкість, а економічні – створюють основу для реінтеграції через підприємницьку активність і програми підтримки. Сукупна дія цих факторів забезпечує розвиток внутрішньої готовності безробітних до професійного оновлення, підвищує їх конкурентоспроможність і сприяє стабілізації ринку праці в умовах суспільних трансформацій.

Криза зайнятості в українському суспільстві має не лише економічний, а й глибокий психологічний вимір. Безробіття призводить до втрати соціальної ідентичності, депресивних станів, зниження самооцінки, відчуття безсилля. Саме тому розвиток соціально-професійної затребуваності стає ресурсом подолання кризи, оскільки відновлює у безробітного почуття контролю над життям, віру у власну спроможність та корисність.

Дослідження психологічних служб при державних центрах зайнятості [1; 7] показують, що безробітні, які мають сформовану установку (настанову) на власну затребуваність, у 2-3 рази швидше повертаються до активного працевлаштування. Це пояснюється тим, що така установка формує високу професійну самоефективність і адаптивність – ключові риси успішної інтеграції у сферу трудової зайнятості (ринок праці).

Психологічні механізми подолання особистісної кризи зайнятості відіграють ключову роль у процесі відновлення соціальної активності та професійної

мотивації безробітних, оскільки вони забезпечують внутрішні передумови для адаптації до змін і формування нової моделі поведінки в умовах невизначеності. Коли людина стикається з втратою роботи, відбувається дестабілізація не лише економічного, а й особистісного балансу: знижується самооцінка, з'являється відчуття безсилля, втрати соціальної ідентичності. Саме тому психологічна підтримка та розвиток внутрішніх механізмів саморегуляції стають визначальними у процесі подолання цього стану. Вони допомагають перетворити кризу на точку зростання, активізувати внутрішні ресурси, відновити контроль над життєвою ситуацією і повернути відчуття професійної значущості.

У таблиці 3 (сформовано автором за [8]) представлено п'ять основних психологічних механізмів, що сприяють подоланню особистісної кризи зайнятості безробітних через розвиток соціально-професійної затребуваності. Кожен із них відображає певну сторону внутрішньої динаміки безробітних – від мотиваційного переосмислення до формування психологічної резильєнтності. Ці механізми забезпечують не лише емоційну стабільність, а й здатність активно діяти: здійснювати професійну рефлексію, приймати відповідальні рішення, адаптуватися до нових умов праці та розвивати впевненість у власних силах. Таким чином, їхня реалізація створює фундамент для стійкої інтеграції безробітних у соціально-професійне середовище, сприяючи формуванню особистісної зрілості, психологічної гнучкості та конкурентоспроможності на ринку трудової зайнятості (праці).

Таблиця 3

**Психологічні механізми подолання особистісної кризи зайнятості
безробітних через розвиток соціально-професійної затребуваності**

Механізм	Психологічна суть	Результат впливу
Мотиваційна переорієнтація	Перехід від пасивного очікування допомоги до активного пошуку можливостей	Зростання внутрішньої мотивації, самостійність у прийнятті рішень
Професійна рефлексія	Усвідомлення власних компетентностей, аналіз помилок минулого досвіду	Формування реалістичних цілей, підвищення впевненості
Соціальна інтеграція	Активне включення у соціальні зв'язки, підтримка спільнот	Зниження тривоги, підвищення емоційної стабільності
Адаптаційна мобільність	Готовність до змін професії, місця роботи, умов праці	Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці
Психологічна резильєнтність	Здатність відновлювати психічну рівновагу після втрат	Відновлення працездатності, розвиток оптимізму та наполегливості

Важливою умовою розвитку соціально-професійної затребуваності є системна та цілеспрямована робота психологів служб зайнятості, соціальних працівників і кар'єрних консультантів, спрямована на відновлення в особистості віри у власну ефективність, професійну значущість та здатність до дії. Безробіття часто супроводжується втратою почуття контролю над життям, дезорієнтацією у ціннісних пріоритетах, формуванням установки на безпорадність. Завдання психолога – не лише допомогти людині впоратися з емоційними наслідками втрати роботи, а й переорієнтувати її свідомість із пасивного очікування зовнішньої допомоги на активний пошук можливостей. Через психологічне консультування та групову роботу фахівці допомагають безробітним переосмислити власні компетентності, побачити ресурси для професійного зростання, сформувати внутрішній мотив до самореалізації. Саме розвиток позитивного образу «Я як професіонала» стає ключовим кроком до відновлення соціальної активності та впевненості у власній затребуваності.

Не менш важливою складовою психологічної підтримки є подолання страху змін і розвиток гнучкого мислення, яке забезпечує здатність адаптуватися до нових реалій ринку праці. Для багатьох безробітних, особливо тих, хто тривалий час працював у стабільних організаціях або має вузьку спеціалізацію, зміна професійної сфери сприймається як ризик чи втрата статусу. У таких випадках психологічна допомога спрямована на формування установки «зміни – це можливість», а не загроза. Розвиваються навички самопізнання, управління емоціями, гнучкого прийняття рішень у невизначених умовах. Психологи служб зайнятості дедалі частіше застосовують когнітивно-поведінкові техніки, що дозволяють зменшити тривожність, перебудувати негативні установки та сформувати оптимістичне ставлення до майбутнього. У результаті безробітний починає сприймати себе не як «жертву обставин», а як активного суб'єкта власного розвитку.

Важливу роль у підвищенні рівня соціально-професійної затребуваності відіграють групові тренінги, кар'єрні коучингові програми та майстер-класи із самопрезентації, які забезпечують простір для практичного опанування соціальних і професійних навичок. У ході тренінгової роботи створюється атмосфера взаємної підтримки, що дозволяє учасникам ділитися досвідом, відновлювати почуття соціальної приналежності та взаємодовіри. Кар'єрні тренінги сприяють розвитку навичок ефективної комунікації, конструктивного вирішення конфліктів, побудови персонального бренду, створення сучасного резюме чи профілю на цифрових платформах працевлаштування. Коучингові консультації, у свою чергу, зосереджуються на постановці реалістичних цілей, плануванні дій і розвитку самодисципліни. Такий підхід формує в особистості відповідальність за власний професійний шлях, а також усвідомлення, що кар'єрне зростання – це процес, який залежить від внутрішніх зусиль, а не лише від зовнішніх обставин.

Таким чином, психологічна підтримка безробітних виходить далеко за межі емоційного супроводу й перетворюється на комплексну систему розвитку

особистісного потенціалу. Вона поєднує терапевтичні, освітні та коучингові елементи, спрямовані на зміцнення психологічної резильєнтності, підвищення самоповаги, розвиток навичок самоменеджменту, тайм-менеджменту, комунікації і планування. Ці «м'які навички» (soft skills) утворюють фундамент соціально-професійної затребуваності, оскільки саме вони забезпечують людині здатність бути гнучкою, стійкою та конкурентоспроможною у динамічному середовищі. Завдяки системній психологічній допомозі безробітний набуває не лише упевненості у власних силах, а й готовності до активних дій, що відкриває шлях до реальної соціально-професійної інтеграції і стабілізації його життєвого шляху.

Соціально-професійна затребуваність особистості виступає ключовим психологічним чинником стабілізації ринку праці та відновлення соціальної активності в умовах сучасної кризи зайнятості. У реаліях сьогодення, коли велика частина населення України переживає наслідки війни, втрату робочих місць, зміну професійної ідентичності та вимушене переселення, саме цей феномен визначає здатність людини не лише виживати, а й розвиватися у складних соціально-економічних умовах. Соціально-професійна затребуваність інтегрує в собі як зовнішні, так і внутрішні ресурси – поєднання індивідуальної мотивації, компетентності, соціальних зв'язків і готовності до адаптації. Вона забезпечує психологічну стійкість, формує почуття впевненості у власній цінності, сприяє відновленню відчуття контролю над життям та професійним майбутнім. Таким чином, затребуваність стає не просто показником (фактором) конкурентоспроможності на ринку зайнятості (праці), а основою особистісної життєздатності у посткризовому суспільстві.

Висновки. Розвиток соціально-професійної затребуваності безробітних забезпечує трансформацію їхнього ставлення до власного досвіду – від переживання втрати до усвідомлення можливостей. Вона допомагає людині переосмислити свою роль у соціумі, побачити нові вектори професійного розвитку, активізувати мотивацію до дії. Для багатьох українців, які через війну були змушені змінити місце проживання або сферу діяльності, саме формування почуття соціальної корисності й професійної значущості стає відправною точкою для повернення до активного життя. Цей процес супроводжується не лише оновленням професійних навичок, але й глибокими змінами у ціннісно-смісловій сфері: безробітний починає сприймати роботу не як засіб виживання, а як простір самореалізації, що відновлює відчуття гідності, цілісності та життєвого сенсу.

Важливим аспектом розвитку соціально-професійної затребуваності є підтримка безробітних через психологічні служби, освітні ініціативи та програми професійного консультування. Саме психологічна допомога сприяє формуванню внутрішньої готовності до змін, розвитку когнітивної гнучкості, здатності долати страх невизначеності. Групові тренінги, коучингові програми, курси перекваліфікації та онлайн-платформи саморозвитку допомагають

безробітним переосмислити власні компетентності, підвищити самооцінку та повернути відчуття контролю над кар'єрним шляхом. Такі програми мають не лише навчальну, а й терапевтичну функцію: вони формують середовище підтримки, довіри й взаємодії, що дозволяє людині побачити свій потенціал у новому світлі. Завдяки цьому безробіття перестає бути кінцевою точкою – воно перетворюється на етап трансформації, що відкриває шлях до нового професійного становлення.

Розвиток соціально-професійної затребуваності є також стратегічним завданням державної політики у сфері зайнятості, адже він безпосередньо впливає на економічну стабільність і соціальну згуртованість суспільства. В умовах відновлення після війни особливого значення набуває створення умов для перекваліфікації, розвитку підприємництва, підтримки самозайнятості, залучення ветеранів і внутрішньо переміщених осіб до активної економічної діяльності. Держава має підтримувати не лише матеріальні стимули, а й психологічні – програми розвитку професійної мобільності, кар'єрного консультування, соціальної адаптації. Важливо, щоб у центрі уваги залишалася особистість – її внутрішні ресурси, мотивація та психологічна готовність діяти. Саме тому державна політика зайнятості має будуватися на засадах гуманістичної психології, де розвиток людини розглядається як ключовий чинник економічного зростання.

Соціально-професійна затребуваність є не лише науковим феноменом, а й практичною умовою післявоєнного відновлення України. Її розвиток сприяє підвищенню соціальної активності громадян, зниженню рівня безробіття, розширенню економічних можливостей і формуванню культури професійної гнучкості. Це поняття об'єднує психологічний, соціальний і державний виміри – адже лише в їхній єдності можливе створення середовища, у якому кожна людина відчуватиме свою потрібність і матиме можливість реалізувати свій потенціал. Подальші дослідження у цьому напрямі мають надзвичайне значення для побудови ефективної системи соціально-психологічної підтримки безробітних, формування нового бачення праці як інструмента розвитку не лише економіки, а й людського потенціалу нації.

Література

1. Карамушка Л.М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу): навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. – 144 с.
ISBN 978-617-7745-10-4.
2. Лісова Р.М. Генеза поглядів на еволюцію концепції бізнес-моделі та її структуру / Р.М. Лісова // *Економічний простір*. – 2020. – №159. – С. 83-87.
DOI: 10.32782/2224-6282/159-17.
3. Титаренко Т.М. *Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомочі в умовах тривалої травматизації* / Т.М. Титаренко. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. – 160 с.
ISBN 978-966-189-457-9.

4. Чепелєва Н.В. Нормативна модель дискурсивного самопроекування особистості / Н.В. Чепелєва, С.Ю. Рудницька // *Наука і освіта*. – 2017. – №11. – С. 105-113.
5. Чепелєва Н.В. Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроекування / Н.В. Чепелєва, С.Ю. Рудницька // *Педагогіка і психологія*. – 2018. – №1. – С. 71-77.
6. Anisimova I. (2021) Social and professional demand as a psychological phenomenon. *Psychology and Education*, 58(2), 1059-1068.
7. Bondarchuk, O., & Pinchuk, N. (2023). Professional psychological well-being of educators and features of their support in the current crisis conditions. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy*, 5(1), 5-14.
8. Redko K. (2024) Enabling economic empowerment: social enterprises role in harnessing the potential of individuals with disabilities. *Věda a perspektivy*, 2(33).
DOI: 10.52058/2695-1592-2024-2(33)-26-36.

References

1. Karamushka, L.M. (2022). *Psykhologichni treninhy dlia pidhotovky menedzheriv ta personalu osvity orhanizatsii (realizatsiia tekhnologichnoho pidkhodu)* [Psychological trainings for the preparation of managers and staff of educational organizations (implementation of a technological approach)]. Kyiv: H.S. Kostiuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
ISBN 978-617-7745-10-4.
2. Lisova, R.M. (2020). Heneza pohliadiv na evoliutsiiu kontseptsii biznes-modeli ta yii strukturu [Genesis of views on the evolution of the business model concept and its structure]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, 159, 83-87 [in Ukrainian].
DOI: 10.32782/2224-6282/159-17.
3. Tytarenko, T.M. (2018). *Psykhologichne zdorovia osobystosti: zasoby samopomochi v umovakh tryvaloi travmatyzatsii* [Psychological health of personality: Means of self-help under conditions of prolonged traumatization]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].
ISBN 978-966-189-457-9.
4. Chepelieva N.V., & Rudnytska, S.Yu. (2017). Normatyvna model dyskursyvnogo samoproektuvannia osobystosti [Normative model of discursive self-projection of personality]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 11, 105-113 [in Ukrainian].
5. Chepelieva N.V., & Rudnytska, S.Yu. (2018). Psykhologichna kharakterystyka osobystosti, zdatnoi do samoproektuvannia [Psychological characteristics of a personality capable of self-projection]. *Pedahohika i psykhologhiia – Pedagogy and Psychology*, 1, 71-77 [in Ukrainian].
6. Anisimova, I. (2021). Social and professional demand as a psychological phenomenon. *Psychology and Education*, 58(2), 1059-1068 [in English].
7. Bondarchuk, O., & Pinchuk, N. (2023). Professional psychological well-being of educators and features of their support in the current crisis conditions. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy*, 5(1), 5-14 [in English].
8. Redko, K. (2024). Enabling economic empowerment: The social enterprise's role in harnessing the potential of individuals with disabilities. *Věda a Perspektivy*, 2(33) [in English].
DOI: 10.52058/2695-1592-2024-2(33)-26-36.